

Веремієнко С.В., старший викладач кафедри теорії та історії держави і права, конституційного права
Хадієва Е.Р., студентка гр. КПП-163

Чернігівський національний технологічний університет(м. Чернігів, Україна)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МАРКУВАННЯ ПРОДУКТІВ, ЯКІ МІСТЯТЬ ГМО

XX століття відіграло важливу роль у розвитку біотехнологій загалом та генної інженерії зокрема. Вчені даної галузі навчилися виділяти окремі гени з рослин, тварин, мікроорганізмів та переносити в подібні їм або такі, яким не вистачає певних властивостей. Перевагами генетично модифікованих технологій є збільшення врожаїв, зменшення використання пестицидів, у деяких випадках - покращення якості продуктів харчування. Серед недоліків - це невідома до кінця реакція організму людини на них, накопичення у генетично модифікованих рослинах токсинів, небажана передача гену рослині (тварині), яка не повинна бути об'єктом модифікації. Найбільше ж хвилює вчених вплив генетичних модифікацій на організм людини, що може мати неочікувані наслідки на здоров'я або ще гірше – спричинити зміну ДНК.

Поняття генетично модифікованого організму (далі - ГМО) закріплено у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів», відповідно до якого ГМО - це будь-який організм, у якому генетичний матеріал був змінений за допомогою штучних прийомів переносу генів які не відбуваються у природних умовах, а саме:

- рекомбінантними методами, які передбачають формування нових комбінацій генетичного матеріалу шляхом внесення молекул нуклеїнової кислоти (вироблених у будь-який спосіб зовні організму) у будь-який вірус, бактеріальний плазмід або іншу векторну систему та їх включення до організму-господаря, в якому вони зазвичай не зустрічаються, однак здатні на тривале розмноження;
- методами, які передбачають безпосереднє введення в організм спадкового матеріалу, підготовленого зовні організму, включаючи мікроін'єкції, макроін'єкції та мікроінкапсуляції;
- злиття клітин (у тому числі злиття протоплазми) або методами гібридизації, коли живі клітини з новими комбінаціями генетичного матеріалу формуються шляхом злиття двох або більше клітин у спосіб, який не реалізується за природних обставин [1].

Наразі науковці умовно виділяють 4 групи продуктів, які так чи інакше стосуються ГМО: продукти, які власне самі є генетично модифікованими (найчастіше це овочі у прохолодну пору року); продукти, які вироблені з ГМО-сировини (наприклад, борошно із генетично модифікованої пшениці); продукти, технологія

виробництва яких передбачає використання генетично модифікованих інгредієнтів чи добавок (ароматизатори); продукти, отримані від тварин, які споживали ГМО-корми (наприклад, м'ясо теляти, що споживало генетично модифіковану кукурудзу) [2].

За оцінками експертів, використання ГМО найбільш суворо контролюється у країнах Європейського Союзу [3], на стандарти яких рівняється і Україна через прийняття законів, укладання міжнародних договорів, участі у міжнародному обміні інформацією в галузі біологічної та генетичної безпеки, поводженні з ГМО тощо. Так, у березні 2011 року, шляхом внесення змін до ст.25 ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища» Україна запровадила обов'язкове інформування громадськості щодо ГМО. Ст.20 ЗУ «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» гарантує доступність цієї інформації для громадськості, а згідно ст.14 цього ж закону реєстри ГМО та генетично модифікованих продуктів повинні публікуватися на сайті відповідного ЦОВВ та в засобах масової інформації.

Наразі в Україні загальні питання щодо маркування продуктів, які містять ГМО регулює Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», відповідно до якого:

1) Забороняється обіг харчових продуктів, маркування яких не відповідає вимогам законодавства про безпечність та окремі показники якості харчових продуктів;

2) Маркування харчових продуктів повинно забезпечувати споживача інформацією, яка надає йому можливість здійснити вибір харчового продукту відповідно до потреб споживача;

3) Усі харчові продукти, що перебувають в обігу на території України, повинні маркуватися державною мовою. За рішенням оператора ринку поруч із текстом, викладеним державною мовою, може розміщуватися його переклад іншими мовами;

4) У разі наявності у харчовому продукті генетично модифікованих організмів (ГМО), якщо їх частка у харчовому продукті перевищує 0,9 відсотка в будь-якому інгредієнті харчового продукту, що містить, складається або вироблений з генетично модифікованих організмів, маркування харчового продукту повинно включати відповідну позначку [4]. У переліку складників харчового продукту після найменування кожного з тих, що містять генетично модифіковані організми чи вироблені з їх використанням, у дужках виконується напис «(генетично модифікований)», «(містить генетично модифікований організм)» або «(вироблений з генетично модифікованого організму)» із зазначенням найменування організму або до кожного такого складника робиться відповідна виноска. Напис виконується таким самим шрифтом, що і перелік складників [5].

З метою здійснення державного контролю за обігом ГМО та продукції, що отримана з використанням ГМО, центральні органи виконавчої влади, створюють за відповідними напрямами мережу випробувальних лабораторій з визначення вмісту ГМО у продукції [1];

5) Оператор ринку за бажанням може включити до маркування позначку «без ГМО». В такому випадку відсутність ГМО у харчовому продукті має бути підтверджена відповідно до вимог законодавства про безпечність та окремі показники якості харчових продуктів. Відсутність даних від постачальників про наявність в інгредієнтах ГМО є достатнім підтвердженням для нанесення такої позначки на харчовий продукт;

6) У маркуванні можуть бути зазначені певні речовини та їх кількість без зазначення властивостей, які харчовий продукт має завдяки цим речовинам. При цьому оператор ринку повинен мати докази щодо вмісту цих речовин, якими, зокрема, можуть бути результати досліджень (випробувань), що належать оператору ринку, інших суб'єктів або дані постачальників інгредієнтів [4].

У разі приховування або перекручення інформації щодо ГМО, їх загальної наявності чи кількості вмісту у продукції, що таким чином спричинило чи могло спричинити загрозу життю та здоров'ю людини чи навколишньому природному середовищу, до осіб, винних у зазначених діях, застосовуються заходи відповідальності передбачені законами України. Остання має місце також у випадках недотримання або порушення вимог стандартів, регламентів, санітарних норм і правил використання, транспортування, зберігання, реалізації ГМО; використанні незареєстрованих ГМО або продукції, отриманої з їх використанням (за винятком науково-дослідних цілей) та інших, визначених Законом України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів».

Варто зазначити, що на розгляді у Верховній Раді України знаходяться два законопроекти, що своїми положеннями мають більш точно і всебічно регулювати питання вмісту ГМО у продуктах харчування. До таких відносяться: «Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо відстеження і маркування генетично модифікованих організмів та обігу, відстеження і маркування харчових продуктів, кормів та/або кормових добавок, ветеринарних препаратів, отриманих з використанням генетично модифікованих організмів»; «Проект Закону про державний контроль за генетично модифікованою продукцією у сільському господарстві та харчовій промисловості». Також 06.12.2018 р. Верховною Радою прийнято Закон «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів», який буде введено в дію 06.08.2019 р. [6].

Перший законопроект передбачає уточнення термінів у відповідності до європейських правил, а також дещо нові вимоги щодо маркування, наприклад, такий формат напису на продукті, що містить ГМО, як «ця продукція містить ГМО» або «ця продукція містить генетично модифікований (модифіковані) організм (організми)» із зазначенням назви організму (організмів) [7]. Другий законопроект закріплює обов'язок оператора ринку зазначати якомога більше інформації щодо вмісту ГМО у продукції: це мають бути дані про кожен інгредієнт, який містить ГМ-джерело та про відносну кількість інгредієнта, що містить ГМО, у загальній масі всього продукту [8].

А от останній, вже Закон, суттєвих змін у законодавстві за собою не тягне, зокрема, у частині маркування продуктів, що має назву «Обов'язкова інформація про харчові продукти», інформація абсолютно ідентична тій, що міститься у згаданих нами раніше Законі України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» та «Порядку етикетування харчових продуктів, які містять генетично модифіковані організми або вироблені з їх використанням та вводяться в обіг».

Отже, законодавство України, що регулює питання маркування продукції, яка містить ГМО, перебуває на стадії розвитку і потребує подальшого удосконалення з метою забезпечення прав громадян на екологічну безпеку та екологічну інформацію.

Список використаних джерел

1. Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів: Закон України від 31.05.2007 № 1103-V. Відомості Верховної Ради України. 2007. № 35. Ст. 484.
2. Лушпась С. О. Правове регулювання використання генетично модифікованих організмів під час виробництва харчових продуктів. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 11. С. 90-93.
3. Баласинович Б. ГМО: виклики сьогодення та досвід правового регулювання / Б. Баласинович, Ю. Ярошевська. - К. : Видавничий дім «АДЕФ-Україна». 2010. – 256 с.
4. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23.12.1997 р. № 771/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 19. Ст. 98.
5. Про затвердження Порядку етикетування харчових продуктів, які містять генетично модифіковані організми або вироблені з їх використанням та вводяться в обіг: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.05.2009 № 468. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/468-2009-p>
6. Проект Закону про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64171
7. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо відстеження і маркування генетично модифікованих організмів та обігу, відстеження і маркування харчових продуктів, кормів та/або кормових добавок, ветеринарних препаратів, отриманих з використанням генетично модифікованих організмів. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62750
8. Проект Закону про державний контроль за генетично модифікованою продукцією у сільському господарстві та харчовій промисловості. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62693